"Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot universiteti

Termodinamika va Issiqlik uzatish asoslari fani

Mavzu: Issiqlik dvigatellarining ideal sikllari

texnika fanlari nomzodi, dotsenti Nuritov Ikrom Rajabovich

Issiqlik dvigatellarining ideal sikllari

Reja:

- 1.Porshenli ichki yonuv dvigatellari (i.yo.d) ning ideal sikllari
- 1.1. O'zgarmas hajmda issiqlik beriladigan ichki yonuv dvigatelining sikli .
- 1.2. O'zgarmas bosimda issiqlik beriladigan ichki yonuv dvigatelining sikli.
- 1.3. Aralash usulda issiqlik beriladigan ichki yonuv dvigatelining sikli.
- 1.4. Issiqlik foydali ish koefftsientlari, oshirish usullari.

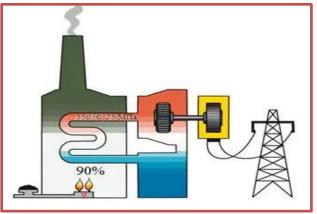
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR `

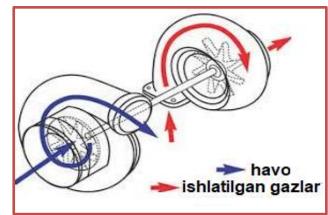
- 1. Joseph M Powers. LECTURE NOTES ON THERMODYNAMICS.
- Department of Aerospace and Mechanical Engineering University of Notre Dame, Notre Dame, Indiana 46556-5637, USA, updated 01 July 2014.
- 2. R.A.Zohidov, M.M.Alimova, Sh.S.Mavjudova. Issiqlik texnikasi (darslik). –
- T.: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2010. 200 b.
- 3. T.S.Xudoyberdiev, B.P.Shaymardanov, R.A.Abduraxmonov, A.N.Xudoyorov,
- B.R.Boltaboyev. Issiqlik texnikasi asoslari (darslik)—T.: "Cho'lpon" nashriyoti, 2008. 216 b.
- 4. Ш. Ж. Имомов, И. Р. Нуритов, К.Э.Усмонов. Сборник задач по основам термодинамики и теплопередачи /Учебное пособие- Т.:ТИИИМСХ.2021.-116 с.
- https://pro-sensys.com/info/articles/obzornye-stati/dvigatel-vnutrennego-sgoraniya/
- https://www.youtube.com/watch?v=q1kqXlfPm40
- https://www.youtube.com/watch?v=uFlftLUy9b4
- https://www.youtube.com/watch?v=SInRCuDhYKc
- https://www.youtube.com/watch?v=ET6V9QeA-WE
- https://m.youtube.com/watch?v=T6a_g3BZH_0

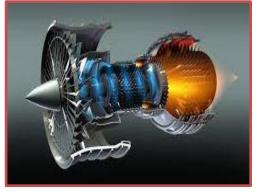
Ochiq tizimlar termodinamikasi

Texnikaning turli sohalarida uzluksiz gaz yoki bugʻ oqimlari bilan ishlashga toʻgʻri keladi. **Masalan**, bugʻ mashinalarida, gaz turbinalarida, turbokompressorlarda, reaktiv dvigatel va hokozalar.

bunda, quvurning koʻndalang kesimi boʻyicha gaz teng tarqalgan, quvur koʻndalang kesimi oʻzgargani bilan undan oʻtayotgan gaz miqdori vaqt davomida oʻzgarmas va gaz oqimi boʻyicha asosiy koʻrsatkichlari oʻzgarmay qoladi, m-1sekundda quvurdan oqib oʻtayotgan gaz massasi, kg/s;

$$m = \frac{f_1 \cdot C_1}{v_1} = \frac{f_2 \cdot C_2}{v_2} = \frac{f_3 \cdot C_3}{v_3} = \frac{f \cdot C}{v} = const, \quad mv = f \cdot C,$$

ДВИГАТЕЛНИ_ЙИ?ИЛИШИ.mp4

1.Porshenli ichki yonuv dvigatellari (i.yo.d) ning ideal sikllari

Ideal sikllarni o'rganib chiqishda dvigatel silindrlari ichida sodir bo'ladigan jarayonlarni tadqiq va jarayonlarning f.i.k. ga ta`sir qiluvchi omillar tahlil qilinadi.

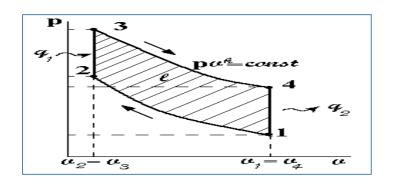
Sikllarni o'rganishda quyidagi shartlarga amal qilamiz:

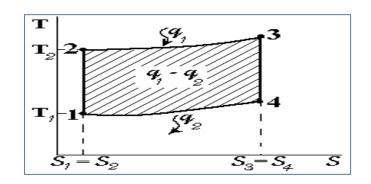
- 1) Ishchi jism sifatida ideal gaz olinadi;
- 2) Sikllar yopiq va qaytuvchan;
- 3) Ishchi jism kimyoviy o'zgarmas (ya'ni yonish jarayoni sodir bo'lmaydi);
- 4) Yonish jarayoni o'rniga gazga teng miqdordagi issiqlik berish bilan almashtiriladi.

Shunday qilib, texnikaviy termodinamika faqat eng yuqori f.i.k. beradigan jarayonlarni va ularning eng qulay kombinatsiyalarini ko'rib chiqadi. Demak, dvigatelning ideal ishlash sharoitini o'rganadi.

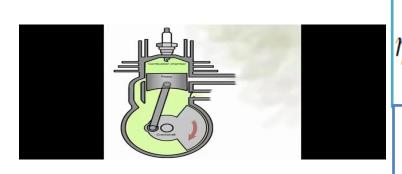
1.1. O'zgarmas hajmda issiqlik beriladigan i.yo.d .ning sikli .

O'zgarmas hajmda issiqlik beriladigan siklni pv va Ts diagrammalarida ifodalaymiz

1- rasm. O'zgarmas hajmda issiqlik beriladigan sikilning $p\theta$ va 2-rasm Ts diagrammalarida ifodalangan

$$rac{\mathcal{G}_{_{1}}}{\mathcal{G}_{_{2}}}=arepsilon$$

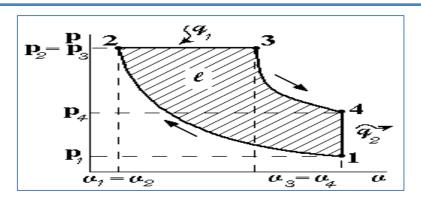
dvigatelning qisish darajasi

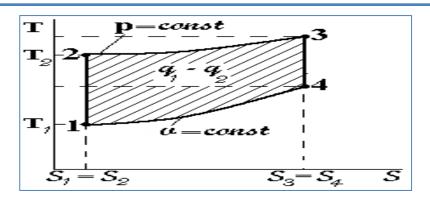
$$\eta_t = 1 - \frac{T_1}{T_2} = 1 - \frac{T_1}{T_1 \cdot \varepsilon^{k-1}}$$
 yoki $\eta_t = 1 - \frac{1}{\varepsilon^{k-1}}$

Demak, siklning termik f.i.k. dvigatelning qisish darajasiga va adiabata ko'rsatkichlariga to'g'ri proportsional bog'langan.

1.2. O'zgarmas bosimda issiqlik beriladigan i.yo.d .ning sikli .

Yuqorida ko'rib chiqilgan sikldan bu siklning asosiy farqi shuki, bu yerda gazga beriladigan issiqlik q₁ oniy bo'lmay biroz davom etadi. Bu paytda silindrda bosim o'zgarmaydi (izobara). Siklni pv va Ts diagrammalarida ifodalaymiz 3 va 4 - rasmda siklni ifodalovchi kontur ichidagi yuza ma'lum masshtabda sikldan olingan ishni ifodalaydi. Rasmdagi yuza esa siklda foydali ishga aylangan issiqlik miqdori bo'lib hisoblanadi.

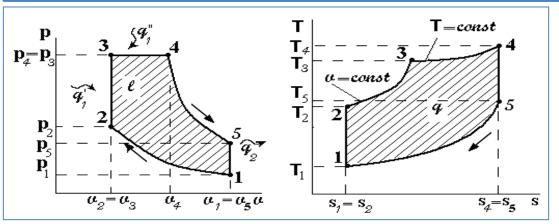
$$\eta_{t} = 1 - \frac{T_{1}}{T_{2}} \cdot \frac{(p^{k} - 1)}{K(p - 1)} = 1 - \frac{1}{\varepsilon^{k-1}} \cdot \frac{p^{k} - 1}{K(p - 1)}$$

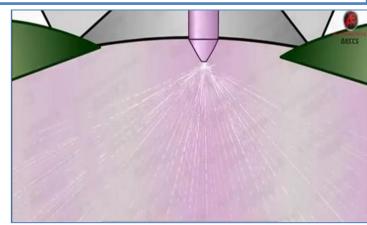
$$\frac{\mathcal{G}_3}{\mathcal{G}_2} = p$$

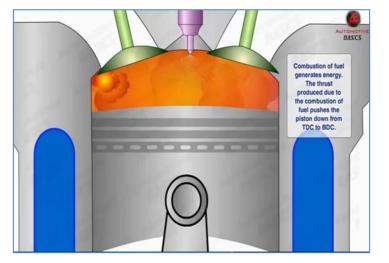
 $\frac{g_3}{g_2} = p$ dastlabki kengayish darajasi

1.3. Aralash usulda issiqlik beriladigan i.yo.d .ning sikli.

Siklni *pv* va *Ts* koordinatalarida chizamiz. Sikl 5 ta jarayondan tashkil topgan: 1-2- adiabatik qisish; 2-3- izoxorik (gazga) issiqlik berish; 3-4- izobarik (gazga) issiqlik berish; 4-5- adiabatik kengayish (ish olish); 5-1- gazning izoxorik sovushi (gazdan issiqlikning sovutgichga o'tishi).

$$\eta_{t} = 1 - \frac{1}{\varepsilon^{k-1}} \cdot \frac{\lambda \cdot p^{k} - 1}{(\lambda - 1) + k\lambda(p - 1)}$$

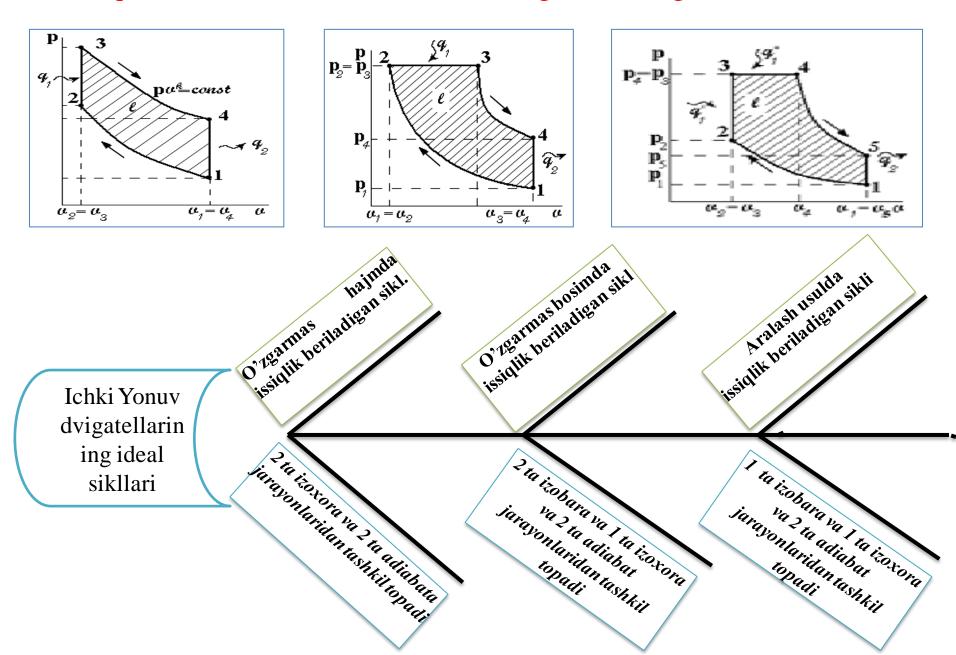
$$\frac{p_3}{p_2} = \frac{T_3}{T_2} = \lambda$$

i.yo.d.larida yonishdagi bosimning ortish darajasi deyiladi. Aralash usulda issiqlik beriladigan sikl hozir ishlatilayotgan tezyurar (tirsakli valning aylanish tezligi 1000 ayl/min dan ancha yuqori) avtotraktor dizellarida keng qo'llanilmoqda.

Buning sababi qisish darajasi (ϵ) ning yuqoriligi va k ning amaliy qiymatlarida siklning termik f.i.k. ancha yuqori (karbyuratorli dvigatellarga qaraganda) bo'lmoqda.

Ana shu xulosaga ko'ra, dunyo dvigatel sozligida shu kunga kelib traktor dvigatellari deyarli 100 % dizellashdi, yengil avtomobil dvigatellari hozircha faqat 30...35% dizellashdi, bu jarayon ilg'or firmalarda davom etmoqda.

« Baliq skeleti» sxemasi - Ichki Yonuv dvigatellarining ideal sikllari

TOIFALASH JADVALI

ICHKI YONUV DVIGATELLARINING TUZILISHI VA ISHLASHINI O'RGANISH BO'YICHA

Mexanizmlari	Sistemalari
1. Krivoship shatun mexanizmi	1. Ta'minlash sistemasi
2. Gaz taqsimlash mexanizmi	2. Moylash sistemasi
	3. Sovutish sistemasi
	4. Yurgizib yuborish sistemasi
	5. O't oldirish sistemasi

Porshenli IYOD quyidagi belgilariga qarab klassifikatsiyalanadi

Yonuvchi aralashmani alangalatish usuliga qarab

Elektr uchqunidan alangalanadigan dvigatellar (karbyuratorli dvigatellar)

Siqilishdan alangalanadigan dvigatellar (dizellar)

Yonuvchi aralashma hosil qilish usuliga qarab

Aralashma silindr tashqarisida hosil qilinadigan dvigatellar

Aralashma silindr ichkarisida hosil qilinadigan dvigatellar

1.4. Issiqlik foydali ish koefftsientlari, oshirish usullari.

Yuqorida ko'rib chiqilgan sikllar hozirgi zamon tez yurar karbyuratorli va dizelli dvigatellarida keng qo'llaniladi. Dvigatelning f.i.k. ni orttirish uchun uning ε va K ko'rsatkichlarini kattaroq qilish kerak. "\varepsilon" ni kattalashtirish uchun dvigatelga oktan soni yuqoriroq benzin kerak bo'ladi. "K" ni orttirish uchun esa dvigatel silindriga havo emas, balki biror bir atomli gaz kiritish kerak, bu esa mushkul masala.

Demak, karbyuratorli dvigatellarida benzinni oktan sonini orttirish osonroq yo'l hisoblanadi.